

Sturen op digitale soevereiniteit

Een bestuurlijke handreiking

De Nederlandse overheid is sterk afhankelijk van buitenlandse IT-aanbieders. Dat wordt in toenemende mate als onwenselijk gezien, want het maakt ons kwetsbaar. Niet alleen door de veranderende geopolitieke situatie, maar ook omdat digitalisering inmiddels cruciaal is voor onze samenleving en economie. Daarom staan digitale autonomie en soevereiniteit hoog op de bestuurlijke en politieke agenda's.

De overheid noemt het vergroten van de digitale autonomie als een prioriteit in de Nederlandse Digitaliseringsstrategie. Ook in Common Ground, de informatiekundige visie op het IT-landschap van de lokale overheid, is het verminderen van afhankelijkheden een belangrijke prioriteit. Wat kun je als bestuurder concreet doen om deze afhankelijkheden te verkleinen? Ofwel: hoe kun je sturen op meer digitale autonomie en digitale soevereiniteit?

Het verschil tussen digitale autonomie en digitale soevereiniteit

Digitale autonomie gaat over het zelfstandig keuzes kunnen maken in het digitale domein. Het gaat over het behouden van beslissingsbevoegdheid, zonder volledige onafhankelijkheid. Digitale soevereiniteit gaat een stap verder. Het betekent volledige controle en zeggenschap over data, digitale infrastructuur en technologieën.

Sleutelbegrippen zijn grip en controle

Bij digitale autonomie en digitale soevereiniteit heeft de overheid grip en controle over data, infrastructuur en processen. Bij autonomie gaat het dan vooral over zo onafhankelijk mogelijk zijn van IT-aanbieders, bijvoorbeeld door het gebruiken van open standaarden. Dit zorgt voor flexibiliteit. Overstappen naar een andere aanbieder kan met behoud van de eigen data.

Digitale soevereiniteit gaat over controle op drie niveaus: geografisch, juridisch en operationeel. Als data en kritische bedrijfsprocessen in datacentra binnen Nederland of Europa staan, dan ben je geografisch en juridisch in control, omdat deze datacenters vallen onder Nederlandse en Europese jurisdictie. Dat is echter niet voldoende, want voor digitale soevereiniteit is ook operationele controle nodig.

Een datacenter binnen Nederlandse of Europese grenzen is niet voldoende

Heel veel toepassingen die in de cloud worden gebruikt, zijn van buitenlandse, veelal Amerikaanse, partijen. Ook als een datacenter binnen Europese grenzen staat, is er dus nog steeds een grote afhankelijkheid. Dat dat een risico kan zijn, zagen we in 2025 bij het Internationaal Strafhof, waar Microsoft op last van de Amerikaanse overheid de mailtoegang van de hoofdaanklager blokkeerde.

Daarom is voor digitale soevereiniteit ook operationele controle nodig. Dat realiseer je door waarborgen in te bouwen, die je in staat stellen om de controle te houden. Dit wordt bepaald door de keuze en een specifieke implementatie van de componenten waaruit de cloud is opgebouwd. Software van niet-Europese partijen kan binnen die veilige kaders nog steeds gebruikt worden. Nog beter is het om toepassingen te gebruiken van Nederlandse of Europese aanbieders. Ook dan zijn waarborgen nodig, zoals afspraken over verkoop aan ongewenste partijen.

Een streven naar volledige digitale soevereiniteit? Dat is niet realistisch en niet nodig

Het lijkt in het huidige debat alsof de hele overheid voor haar digitalisering moet overgaan naar autonome of soevereine toepassingen, en wel meteen. Dat is echter niet haalbaar en ook niet nodig. Het begint met het maken van heldere keuzes voor welke data en systemen digitale autonomie en soevereiniteit nodig zijn, en voor welke niet. Zodat vervolgens in een realistisch tempo en haalbare stappen de overgang ingezet kan worden.

Checkvragen voor het maken van de juiste keuzes

Welke data, infrastructuur en processen zijn essentieel voor de dienstverlening en bedrijfsvoering? Welke data zijn gevoelig en moeten voldoen aan de strengste eisen op het gebied van privacy en security? Open waar het kan, beschermen waar het moet: dat is de leidraad bij de keuze voor digitale autonomie en soevereiniteit.

Een aantal checkvragen voor het sturen op meer digitale autonomie en soevereiniteit:

- **Ben ik met deze oplossing operationeel in control?**
Wat is het risico dat de aanbieder de voorziening afsluit; heb ik een mogelijkheid tot een exit met behoud van mijn data?
- **Ben ik met deze oplossing juridisch in control?**
Wat is het risico dat ik mijn data verplicht moet overdragen aan een derde, niet-Europese partij?
- **Ben ik met deze oplossing geografisch in control?**
Mag ik zelf beslissen waar mijn systemen en data staan?

Wees realistisch en schuw harde keuzes niet

De keuze voor meer digitale autonomie en soevereiniteit heeft consequenties. Soms zal het ertoe leiden dat afscheid wordt genomen van software waar medewerkers al jaren mee werken. Dit vraagt om investeringen in trainingen met de nieuwe software. Niet altijd zal de nieuwe software dezelfde functionaliteit hebben die men gewend was. Minder functionaliteit tegen hogere kosten kan een gevolg zijn van de keuze voor autonomie.

Al deze factoren vragen om leiderschap van bestuurders: om het maken en vasthouden van weloverwogen keuzes, en het blijven benadrukken van het belang van autonomie en soevereiniteit op de onderdelen waarvoor dat wenselijk is.

Samen werken aan een soeverein digitaal ecosysteem

De roep om meer digitale autonomie en soevereiniteit is relatief nieuw. Overheden en marktpartijen onderzoeken hoe ze dit het beste kunnen invullen. Het goede nieuws is dat ze dit samen doen: de samenwerking tussen overheid, markt en wetenschap is een belangrijk uitgangspunt van de Nederlandse Digitaliseringsstrategie.

Centric en Uniserver nemen als Nederlandse marktpartijen het voortouw in een Europees ecosysteem voor autonome en soevereine digitale oplossingen. We geven dit vorm in een publiek-private samenwerking, met andere marktpartijen én overheden.

Het realiseren van digitale autonomie en soevereiniteit is een gezamenlijke verantwoordelijkheid

Wij zien het realiseren van meer digitale autonomie en digitale soevereiniteit als een uitdaging die we samen met de overheid en andere marktpartijen aangaan. Dat is niet alleen van belang voor de overheid zelf, maar ook voor onze samenleving en economie.

Laten we stoppen met praten en gaan dóen. Samen!

Centric

Corstiaan de Haaij, Propositie Manager Digitale Soevereiniteit
corstiaan.de.haij@centric.eu

Uniserver

Jeroen Wouda, Senior Technical Cloud Specialist
j.wouda@uniserver.nl
072 572 5646